

117
11

अथ श्रीभागवतमाहात्म्यम्

Sri Bhagwat Mahatmyam

पद्मपुराणानुगतिम्

लेखन समयः शके १७२७

१ श्रामनिर्नाशहेतवे श्रीमद्भागवतं शास्त्रं लौकीयभाषितं १० एतस्मादपरं किं निम्नमनः शुद्धौ नाविद्यते जन्मा
 तरे भवेत्पुण्यं तदा भागवतं लभेत् ११ परहिते कथां वक्तुं सभायां सा स्थिते भुक् सुधाकुंभं गृहीत्वे वदन् वास्त
 यं समागताः १२ भुक् नत्वा वदं सर्वे स्वकार्यकुशलसुखैः सुराः कथा सुधाप्रयच्छस्व गृहीत्वा सुधाभिमां
 एवं विनिमये जाते सुधारा हो प्रपीयतां अपरपामो वयं सर्वे श्रीमद्भागवतामृतं १३ कस्य सुधा कस्य कथालो
 के केका चः कमणिर्महान् ब्रह्मरातो विचार्येति तदा देवान् जहा सह १४ अभक्तांस्तान् विज्ञाय न ददो स क
 थामृतं श्रीमद्भागवती वातसुराणामपि दुर्लभा १५ राज्ञो मोक्षं तथा वीक्ष्य पुराधातापि विस्मितः सत्यलो
 के तुलां बध्वा तोलय साधनान्यजः १६ लघुन्यन्यानि जालानि गौरवेण इदं महत् तदा ऋषिगणाः सर्वे
 विस्मयं परमं ययुः १७ मे निरेभगवद्गुणं शास्त्रं भागवतं स्थितौ पठणाद्ब्रवणात्सद्यो वैकुण्ठफलदायकं १८
 सप्ताहेन श्रुतं वत सर्वदा मुक्तिदायकं सनकाद्यैः पुरा प्रोक्तं नारदाय दया परैः २० यद्यपि ब्रह्मसंबन्धा

भा. प्रा. श्रीगणेशायनमः॥ यंत्रजंतमनुपेतमुपेतकृत्यंद्वैपायनोविरहकातर आजुहवा। पुत्रेति तनयतयातरवोक्षि
नेदुस्तं सर्वस्तुतहृदयं मुनिमानतोस्मि॥ १॥ नैमिषस्तुतमासीनि अभिवाद्यमहामति। कथामृतरसस्वादकुशल
शौनकोब्रवीत् २ शौनकेतुः॥ अज्ञानध्वंलविध्वंसकोटिस्थसमप्रभं॥ सत्तारव्याहिकथासारममकणरसाय
ने॥ ३॥ भक्तिज्ञानविरागाद्ये विवेकोचवर्धनेकथं॥ मार्योमोहो निरासश्च वैष्णवेक्रीयतेकथं॥ ४॥ इहह
घोरकेलो काकेल्यीव च सुखं गतः॥ कुशाक्रांतस्य तस्यैव रोधने किंपरायणं॥ ५॥ श्रेयस्याप्यद्रव
प्रेयपावनानाचपायने॥ हृष्णप्रतिगरं रश्म्यत्साधूनां लब्धदाधुना॥ ६॥ चिन्तामणिं लोकसुखं सु
दुस्वर्गसंपदं॥ प्रयच्छति गुरुः प्रीतिं वैकुण्ठयोगिदुर्लभं॥ ७॥ स्तुतुं० प्रीतिः शौनकेचित्तत्तद्व
त्तावन्निविचोयेन॥ सवेसिध्वांनिष्पन्नं ससारामयनारानं॥ ८॥ भक्तौ च वर्धनं यच्च
सर्वसंतोषहेतुकं॥ तदहं लेखी दास्यामि सावधानतया शृणु॥ ९॥ कलिव्याल्वमुरवग्रास

२

लक्ष्मीप्रभुतागेहेशालकोबुधिदायका कन्यायाविक्रयोलोभादंपतीनांचकल्कनं ३२ श्रेष्ठ
 मायवनेरुत्थातीर्थानिसरितस्तथा देवतायतनान्यभदुष्टेनष्टानिभूरिशः ३३ नयोगीनेवसिधे
 वानशानीसक्रियोनरः कलिनावानलेनाद्यसाधनंभस्मतागतं ३४ अदृशुलाजनपदाःशिवशुलादि
 आलयः प्रमदाकेशशुलिन्योभविष्यंतिकलौयुगे ३५ एवंपश्यन्कलेदौषिन्पर्यटन्नवनीमहं यामुने
 तटमापनोयत्रलीलाहररभूत ३६ तत्राश्रयमयादृष्टंश्रुयतांतन्मुनीश्वराः एकातुततणीतत्रनिष-
 ण्णाखिनमानसा ३७ दौष्ट्यौपतितौपाश्वर्चनिःश्वसंतावचेतनौ शुश्रूषंतिप्रबोधंतिरदंतीचतयोःपुरः ३८
 दृशादिक्षुनिरीक्षंतिरक्षितारंनिजं पुनः वीज्यमानासुरस्त्रिभिर्बोध्यमानामुहुमुहुः ३९ दृष्ट्वादुराद्रुतःसो
 हंकोतुकेनतदंतिकं मांदृष्ट्वाचोक्षिताबालादिकेलाचात्रवीक्ष्याः ४० बालोवाच भोभोसाधोक्षणंतिष्ठ
 मच्चिंतामपनाराय दर्शितवचलोकस्यसर्वपापहरंपरं ४१ बहुधातवनाकोनदुःखरांतिर्भविष्यति

भा० मा० १४ तमे तस्य पुरविधिः सहाह्रवर्षा विधिः कुमारैस्तस्य भाषितः २१ शौनका उ० लोके निग्रहयुक्तस्य नारदस्य
 स्थिरस्य च विधिप्रवेकृतः प्रितिः संयोगः कुभलेः सहा २२ सुत उ० अत्रैकैक्ययिष्यामि भाषिषुष्टं कथानकं
 शुकेन प्रमयत्तमेको तसंविचार्य च २३ एकदा तु विद्यालायां चत्वारः ऋषयो मत्ताः ससंगार्थसमायाता
 ददृशुस्तस्य नारदं २४ कुमार उच्युः कथं ब्रह्म दीनमुखः कुलश्रिं तातरो भवान् खरिते गे मते कुभं कुत
 आगमनं तव २५ इदानीं शुन्यचितो सिगतो चितो मथा जनैः तवेदं मुक्तचितस्य नाचितं वदकारणं २६
 नारद उ० अहं तु पृथिवीयातो जालासर्वोत्तिमामिति पुष्करं च प्रयागं च काशिंगोदावरी तथा २७ हरिश्चैत्रं
 कुरुक्षेत्रं श्रीरंगश्चेतुबंधनं एवमादिषु तिर्थेषु भ्रममाणामितस्ततः २८ नापश्यं कुभं चिच्छममिनः संतो
 षहेतुकं कलिना धर्ममित्रेण धरेयं बाधेधुना २९ संसं नास्ति तपः शौचं दयादानं न विद्यते उदरभरणे
 जीवा च चकाः कुटभाषिणः ३० मदासु मंदमतयो मंदभाग्या ह्यपदुताः पारवाडनिरताः सतो विरक्ताः सपरि
 ता

३

मानसा वदयोगनिष्ठधीमन्कणं चात्र किं भवेत् ५३ नारद उ० शीनेनात्मनि पश्यामि सर्वमिलत्तवानये
न विषादस्तथा काये हरि रश्मिंते करिष्यति ५४ सुत उ० क्षणमात्रेण तत्तुल्यत्वावाक्यम्वेमुनीश्वरः श्रुणुष्व
वह्निर्वाले युगोयं दत्तः कलिः ५५ तेन लुप्ताः सदा चारा योगमागस्तिपांसि च (उना अघासुरायं तेशाब्द
कर्मकारिणा ५६ इह संतो विषीदंति प्रहृष्यंसे वचासतः धत्ते धैर्यं तु यो धीमान् सधीरप्यं दितोपवेत् ५७
अस्पृश्या नवलोक्येयं शेषभारकराधरा सर्ववैषे क्रमाऽजीणमंगलं नापेदृश्यते ५८ नृनामपि सुतः साकं
कोपि पश्यति सांप्रतं उपेक्षितानुरागां धैर्यं जरेत्वेन संस्थिता ५९ वृदावनस्य संयोगात्पुनस्त्वं तरुणी
नवा धन्यं वृदावनं तेन भक्तिर्न सति यत्र च ६० अत्रैमो ग्राहकाभावात् न जरां तु विमुंचतः किंचिदस्मिन्
रेनेह प्रसुप्तिमन्यते न योः ६१ भास्तिरवाच कथं परिहिताराज्ञा स्थापिते रथे रुचिः कलिः प्रवृत्ते तु क
लो सर्वसारः कुत्र गतो महान् ६२ करुणापरेण हरिणा धर्मः कथं प्रीक्षते शंभो संशयं विंधि त्वं दान्वा

३

भा० मा० सुखितास्म्यहं ६३ नारद उ० यदि पृच्छस्य वा बाले प्रेम तः प्रवणं कुरु सर्ववैश्यामि ते भद्रे क श्मलं ते गमिष्य
ति ६४ यदा मुकुंदो भगवान्ध्मां स का स्वयंदगतः तद्दिना कलिरायातः सर्वसाधनबाधकः ६५ दृष्टो
दिग्भीषयेराज्ञा दीनवद्वर्यागतः नमया प्रार्थनीयो यं सारंगद्वयसारभुक् ६६ यत्पलं नास्ति तयसा न
योगे भासमाधिना तत्पलं लभते सम्यक् कलौ केशव कीर्तनात् ६७ यवाकारं कलिं दृष्ट्वा मात्रसंसा
रनीरसं विष्णुरातः प्रस्थितवान् कलिज्जोना सुरवाय च ६८ कुकुमाचरणात्सारः सर्वतो निर्गतो धुना
पदाथाः संस्थिता भुमो बीजहीना यस्तुष्टाः ६९ विप्रैर्भगवती वातगिहे गहे जने जने कारिता कणलो
भेन कथासारस्तलोगतः ७० अत्युग्रभूरि कमणो नास्ति कारौ रवा जनाः तेषां तिष्ठंति ती
र्थेषु तीर्थसारस्तलोगतः ७१ कामक्रोधमहं मोह लृप्त्वा व्याकुलं वेतस्व तेषां तिष्ठंति
तपसितपः सारस्तलोगतः ७२ मनसश्चाज्या लोभाद्भयार्वांड संश्रयात् शास्त्रानभ्यस

४

चं

नाञ्चैव ध्यानयोगफलंगतं ७३ पंडितास्तुंकलत्रेणरमंतेमहिषाइव पुत्रोसादनदक्षास्तेषु
 दक्षामुक्तिसाधने ७४ नहि वै च वता कुत्र संपदायपुरःसरं एवं प्रत्येतो प्राप्तास्तु सारः
 स्थले स्थले ७५ अयं तु युगधर्मो हि वर्तते कस्य दुषणं अतस्तु पुंडरीकाक्षो ह स ते नि कोटि स्थि
 तः ७६ सुत उवाच इति तद्वचनं श्रुत्वा विस्मयं परमं गता भक्तिरुवाच भूयश्च भूय लोतश्च
 गौनकं ७७ सुरर्षे लं च धन्यो सिमद्भाग्येन समागतः साधुनां दर्शनं लोके सर्वे सिद्धि करं परं ॥
 ७८ इहानंदो यथा मे स्यात्तथोपायस्तयोऽस्तां योगश्चरेयं ते ब्रह्मनासाध्यं वर्तते धुना ॥
 ७९ यजति जगति मायायस्य कायाध्वं स्ते वचनं रचनं मे कं केवलं यो किल यथैव पदमपि या
 तोयं कृपातो भूवो यं सकलं कुरुतां पाभं ब्रह्म पुत्रो नृत्तास्मि ८० इति श्री पद्मपुराणे उ
 त्तरखंडे श्रीमद्भागवतमाहाम्ये भक्तिनारदसमागमो नाम अथमोऽध्यायः १॥ श्रीरस्तु ॥

४

भा० मा० यदा भगवन् भवेद्भूरिभवतो दर्शनं तदा ४२ नारद उ० काचलं काविमौर्वै ये मानार्यः कापद्मलोचनाः ववदेविसविस्ता
 रं स्वस्य दुःखस्य कारणं ४३ बालोवाच अहं भक्तिरिति रव्याता इमौ मतं नयो मतौ ज्ञानवैराग्यनामनौ कालयोगे
 न जज्जरो ४४ गंगाद्याः सरितश्चोभामसेवार्थं समागताः तथापि न च मे श्रेयः सेवितायाः सुरैरपि ४५ इदानीं
 शृणु महाती सुचिंतितं तपोधनं वार्तामिविततं यस्ति वां श्रुत्वा सुखमावह ४६ उत्पन्नाद्रविडे साहं यथिं कर्ना
 टके गता क्वचित् क्वचिन्महाराष्ट्रे गुजरेऽपि र्णतांगता ४७ तत्र चोदकलैर्योगिता रक्षारं वंदैः खंडतांगता दुर्बला
 हं विरंयाता पुत्रोभ्यां सह मे दत्ता ४८ वृंदावनं पुनः प्राप्य न विनेव सुरूपिणी जाता हं युवती सम्यक्प्रेतरू
 पातु सांप्रतं ४९ इमौ तु रायिता पुत्रस्तौ मे क्रियता श्रमात् इदं स्थानं परित्यज्य विदेशं गम्यते मे या ५०
 जरेष्ठं समायातौ ते न दुःखं न दुःखिता ५१ सा हं तु तत्तणीतस्मात्सुतो ह्यविमौ कुतः ५२ भयाणां सह
 चारिणो ह्यपरित्यक्तं कुतः घटते जरठामाता तत्तणीतं नयामिति ५३ अतः शोभा मि च मानं विस्मया कि

पिचात्रैवमुक्तिरायातियातिच पुस्तकस्य चयमौपार्थस्वस्य चरक्षीतो ११ उपेक्षातः कलौ मंदोद्य
 धौ जालौ सुतौ तन तथापि चिंतां मुंचलमुपायं चिंतयेत् १२ कालिना सदृशः कोपियुगो नास्ति धरा
 तले तस्मिं स्त्वां स्थापयिष्यामि गेहे गेहे जने जने १३ अन्यधमनितिरस्तु पुरस्तु महोत्सवान्
 तदानाहं हरे दासो लोके लान् प्रवर्तयेत् १४ त्वयि चित्ताश्रये जीवा भविष्यंति कलाविह पापिनो
 विगमिष्यंति निर्भयाः कृष्णमंदिरं १५ येषां चित्तैव सैद्धिः सर्वदा प्रेमरूपणी न तेषां त्रयंति कीनाशं
 स्वप्नेषु मलमूर्तयः १६ न प्रेतो न पिशाचो वाराक्षसो वा न रोपिवा भक्तियुक्तमनस्कानां स्पर्शानेपि प्रभु
 भवेत् १७ न तपो भिर्न देवैश्च न ह्यनेनापि कर्मणा हरिर्हि साध्यते भक्त्या प्रमाणं तत्र गोपिकाः १८ नृणां
 जन्मसहस्रेषु भक्तो प्रीतिर्हि जायते कलौ भक्तिः कलौ भक्तिर्भक्त्या कृष्णः पुरःस्थितः १९ भक्तिद्रोहकरा
 ये च ते सीदंति जगत्रये दुर्वासिदुःखमापन्नः पुरा भक्तिविनिंदकः २० अलं व्रतैरलं तीर्थैरलं योगैरलं

भा० मा० मरैः अलं ज्ञानकथा लोपे भक्तिरेका तु मुक्तिदा २१ इति नारदनिर्णीतं समहात्म्यं निशाम्य सा सर्वांग
 पुष्टि संयुक्ता नारदं वाक्यमब्रवीत् २२ भक्तिरूपा च अहो नारद धन्यो सि प्रीतिस्ते मया निश्चला न क
 दाचिद्दिमुंचामि चित्ते स्थास्यामि सर्वदा २३ कृपालुना त्वया साधो मूढा धाध्वं सितक्षणात् पुत्रयो
 श्वेतनं नास्ति ततो बोधय बोधय २४ सुतकुं तस्या वचः समाकर्ण्य कोरुण्यं नारदो गतः ततो बोधन
 मारंभे कराग्रेण विमदं यन् २५ मुखं संयोज्य कण्ठं ति शब्दमुच्चैः समुच्चरन् ज्ञानप्रबुध्यतां सीधं हे वैरा
 ग्यप्रबुध्यतां २६ वेदवेदांतघोषे श्रुतिगीतापाठे मुहुर्मुहुः बोध्यमानो तदा तेन कथां चित् चोक्षितो ब
 व लोत् २७ नैत्रैरनं लोकं तौ जटं भंतौ सालसावुभौ बक्रवसन्तितौ प्रायः शुष्ककाष्ठसमांगकौ २८
 क्षुक्षामौ तौ निरीक्ष्ये च पुनस्त्वापपरायणौ ऋषिश्चिंततापरो जात किं विधेयं मयेति च २९ अहो निद्र
 कथं याति हृत्प्लवं च महत्तवं चिंतयित्वा च गोविंदं स्मरयामास भार्गव ३० व्योमवाणी तदेवाभून्म

५५

ऋषेर्विद्यतामिति उद्यमः सफलस्तेस्तु भविष्यति न संशयः ३१ एतदर्थं तु सत्कर्मसुरर्षेत्वं समाच-
 र तत्ते कर्माभिधास्यंति साधवः साधुभूषणः ३२ सत्कर्मणि कृते तस्मिन् न निद्रा दृढता तपोः गमिष्यति
 क्षणाद्वैकिं सर्वतः प्रसरिष्यति ३३ इत्याकारान्वयस्य तत्सर्वैरपि विश्रुतं नारदो विस्मयं लेभे न दं-
 ज्ञातमिति ब्रुवंन् ३४ नारद उ० अनया काशवाण्यापि गोप्यत्वेन निरूपितां किंवा तत्साधनं कार्यं तेन का-
 र्यं भवेत्तयोः ३५ ऋभविष्यंति ते संतः कथं दास्यंति साधनं मया न किं प्रकर्तव्यं यदुक्तं व्योमभाषया ३६
 सुत उ० तत्र तावथ संप्राप्य निगतो नारदो मुनिः तीर्थं तीर्थं विनिष्क्रम्य पृच्छन् मार्गमुनीश्वरान् ३७ वृ-
 त्तान् श्रुयते सर्वैः किंचिन्निश्चिन्त्य नोच्यते असाध्यं केचन श्रोतुं श्रुयमिति चापरे ३८ मूलीभूतास्तथा-
 चान्ये किंचितस्तु पलायितः हाहाकारो महान्सीकिलोके विस्मयावहः ३९ वेदवेदातृद्यौषधैश्च गीतापाठैर्वि-
 बोधितं भक्तिज्ञानविरागाणां नोपतिष्ठति कथं यदा ४० उपायो नापरोस्तीति कर्णकर्णेन पञ्जनाः योगि

भामा० नारद उ० एतारवेदाय सेवास्ते अहोचिंता तुराकथं श्रीकृष्णं चरणं भोजं स्मरदुःखं गमिष्यति ॥ १ ॥
 दौषदीपपरित्राता येन कौरवकुशमलात् ॥ पालितरागोपसुन्दर्यः श्रीकृष्णः क्वापि नो गतः ॥ २ ॥ त्वं तु भ-
 क्तिः प्रिया तस्य स तत्तं प्राणतोधिकः ॥ त्वया ह तोषि भगवान् योतिनी च गृहे हृदये ३ सत्यादिभिर्युगेवो-
 धं वैराग्यो मुक्तिसाधकौ कुलौ नु केचन भक्तिर्ब्रह्मसायुज्यकारिणी इति निश्चिन्त्य चिद्रूपः सरयौ स्ना-
 त्स सत्सह परमानन्दचिन्मूर्ति सुन्दरी कृष्णवस्त्रभा ४ ध्वजं ललितं वयापृच्छं किं करोमांति चेकदा तं
 तदा स्नापयत् कृष्णामङ्कृतान् द्याधयेति च ५ अंगीकृतं त्वया तद्दे प्रसन्नो भूधरिस्तदा मुक्तिं दा-
 सीददौ तुभ्यं ज्ञानं वैराग्यकाविमौ ७ पोषणं स्वेन रूपेण वैकुण्ठं प्रकरोषि च भुभो भक्तविषोपायका-
 यारूपं त्वया कृतं ८ मुक्तिं ज्ञानं विरक्तं च सह कृत्य गता भुवि कृतादिहा परस्यातं महानन्दं न संश्रितं
 कलौ मुक्तिः क्षयं प्राप्ता पाखंडा मयपीडिता तदा जयागता शीघ्रं वैकुण्ठं पुनरेव सा ९ स्मृता त्वया

७

कुमारा उचुः माचिंताकुस्तेदेवर्षे हर्षचित्तेसमावह उपायः सुखसाध्योऽवर्तते पूर्ववदि ४३
 अहो नारद धन्योसि विरक्तानां सिरामणिः सदा श्रीकृष्णदासानामग्रार्णयोगभास्कसा ४४ त्वयि
 चित्रं नमस्तव्यं भक्त्यर्थमनुवर्तिनि घटते कृष्णदासस्य भक्ते स्थापनतासदा ४५ ऋषिभिर्वहवो लोके
 पथानः प्रकटीकृताः श्रमसाध्याश्च ते सर्वे प्रायः स्वर्गफलमावहाः ४६ वैकुण्ठसाधकः पन्थाः सतुंगोप्याहि
 वर्तते तस्योपदेष्टा सैतैः पुरुषः प्रायोभागेन तन्मयेत ४७ सकर्मतव निर्दिष्टं व्योमवाचा तु यत्पुरा त
 दुर्यते शृणु ध्याय स्थिरचितः प्रसन्नधीः ४८ द्रव्याय हास्तपोय हायोगय हास्तथापेर स्वाध्याय हाश्च
 हास्यं ते कर्मसूचकाः ४९ सकर्मसूचको नित्यं ज्ञानयज्ञः स्मृते बुधैः श्रीमद्भागवतात्तापः संगीतो हि विदु
 कादिभिः ५० भक्तिज्ञानविरागाणां तद्दोषेण बलं महत् ब्रजिष्यति द्वयोः कष्टं सुरवं भक्ते भविष्यति ५१
 प्रलयं हि ग। व्यंति श्रीमद्भागवते ध्वनेः कलिदोषा इमे सर्वे सिंहशब्दादृकाश्च ५२ ज्ञानवैराग्यसंयु

७

भाभाः ताः भक्तिप्रेमरसावहा प्रतिगेहं प्रतिजनं ततः किं डां कुरिष्यति ५३ नारद उ० वेदवेदांतघोषैश्च गीतापा
 ठैर्विबोधितं भक्तिज्ञानविरागाणां नोदति संश्रिकं तदा ५४ श्रीमद्भागवतात्तापः संगीतो हि विदु
 कथासु च वेदार्थः श्लोके श्लोके पदे पदे ५५ छिंदंतु संशयं ये ते भवंतो मोघदरा नाः विलंबो नाभकर्तव्या रा
 रणा गतवच्छलाः ५६ कुमारा उ० वेदोपनिषदां साराज्ज्ञाता भागवती कथा अस्युत्तमा ततो भाति पृथग्भु
 ता फलाकृतिः ५७ आमूलग्रंरसस्ति कृन्नाग्नेण स्वादते यथा संभूय स पृथग्भुतः फले विश्वमनोहरः ५८
 यथा दुग्धे स्थितं सर्पिर्निःस्वादा योपकल्प्यते पृथग्भुतं हि तद्दिव्यं देवानां रसवर्धनं ५९ इक्षूणां मपि मध्यां
 तं शर्करा व्याप्यति स्थिति पृथग्भुता च सा मिश्र्य तथा भागे कृती कथा ६० इदं भागवतं नाम पुराणं ब्रह्मसंमितं
 भक्तिज्ञानविरागाणां स्थापनाय प्रकाशितं ६१ वेदवेदांतसु स्नातो गीताया अपि वक्तुं परितापवर्तिन
 से मुसलज्ञानसागरे ६२ तदा लयापुरा प्रोक्तं चतुर्लोकसमन्वितं तदीयश्रवणात्सद्यो निबन्धि

वादरायणः ७३ तत्र ते विस्मयः केन यतः प्रभुः करो भवान् श्रीमद्भागवतः श्रोतुं शक्यं दुःखं विनाशं
 नारद उ० यद्दर्शनं च विनिर्हं यद्गुणानि सद्यः श्रेयस्तनोति भवदुःखं विषादितानां निःशेषशेषमुखगीतकरे
 कृपानात्प्रेमप्रकाशकृतये शरणे गतोस्मि ७४ भाग्योदयेन बहुजन्म समाजितेन सत्संगमेन लभते पुरुषाय
 दावे (अज्ञानतुल्यममोहमदांधकारनाशविधायकृतदोदयते विवेका ७५ इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे श्रीम
 द्भागवतमहात्म्ये कुमारनारदसंवादे द्वितीयोऽध्यायः २ नारद उ० ज्ञानयज्ञं करिष्यामि शुकशास्त्रकथोज्ज्वलं
 भक्तिज्ञानविरागाणां स्थापनार्थं प्रयत्नतः १ कुप्रकारेण मया यज्ञः फलं लब्धं च तामिह महिमांशुकशास्त्रस्य वक्त
 व्योवेदपारगैः २ कियद्दिदिवसेः श्रोतुं श्रीमद्भागवती कथा कोविधिस्तत्र कर्तव्यो मम देवदत्तामिह ३ कुमा
 रा उ० शुणु नारद वक्ष्यामि विनम्राय विवेकिने गंगाद्वारसमीपितु तटमानंदनामकं ४ नानाभूषणैः
 सुसंयुक्तं देवसिंहेन विवर्तितं नानातरुलताकीर्णं नवकोमलवाल्मुकिं ५ रम्यमेकांतदेशं च हेमपद्मसुखैरुप

भा० भा० नानारदनापि स्वयं न ज्ञायते तु यत् ४१ तत्कथं राक्यते वक्तुमिहैरिचमानुषैः एवमृषिगणैः पृष्टैर्निर्णयोक्तुं दु
 रासदं ४२ ततश्चिंतातुरः सोमवदरीवनमभ्यगात् तपश्चरामित्तैरेव तदर्थं कृतं निश्चयम् ४३ तावद्ददरीपुर
 तः सनकाद्यान्मुनिश्वरान् कोटिसूर्यसभाभासानुवाच मुनिस्तमः ४४ नारद उ० इदानीं भूरिभाग्येन भवद्भिः
 संगतिः स्थिता कुमारब्रुवतां शीघ्रं कृपां कृत्वा ममोपरि ४५ भवन्तो योगिनः सर्वबुद्धिमंतो बहुश्रुताः पंचहायन
 संयुक्ताः पूर्वेषामपि पूर्वजाः ४६ सदा वैकुण्ठनिलया हरि कीर्तनतपराः लीलारसमदोन्मत्ताः कथामात्रैकजी
 वनः ४७ हरिः शरणं भवति नित्यं येषां सर्ववक्त्रा (अतः कालसमादिष्टा जरा युष्मान् बाधते ४८ येषां भुवंग
 मात्रेण द्वारपालौ हेरः पुरा भूमौ निःपतितौ सर्वद्वयोयत्कृपातः परं ययो ४९ अहो भाग्यस्य योगेन दर्शनं भवति
 मिह अनुग्रहस्तु कर्तव्यो मयि दीने दयापरेः ५० अशरीरगिबोक्तं यत्किं साधनमुच्यतां अनुष्ठेयं कथं ताव
 त्ब्रुवंतु सविस्तरं ५१ भक्तिज्ञानविरागाणां सुखमप्येकं स्थापनं सर्वभूतेषु प्रेमपूर्वप्रयत्नतः ५२

९

नगाध्योययुस्तत्र देवगंधर्वकिंनराः गुरुत्वात्तत्र नायातान् शृंगुः संबोध्य चानयत् १) दीक्षितेन
 थदत्तमात्तनमुत्तमं कुमारवादिताः सर्वनिषेदुः कृच्छतपराः १८ वेष्टे वाश्च विरक्ताश्च आसीन्नात्र
 रिणाः मुख्यभागे स्थितास्ते च तदग्रे नावदस्थितेः १९ एकभागेऽपि गणास्तथान्यत्र दिवौकसा वेदा
 निषेदोन्यत्र तीर्थान्यत्र स्थियोन्यत्र २० जयशब्देन प्रः शब्दः शंखशब्दस्तथैव च चूर्णलाजाप्रसूनानां
 निक्षेपः समहानभूत २१ विमानानिरुपारस्य कियंतो देवरायकाः कल्पवृक्षप्रस्तनेऽसर्वातित्रस
 माकिरन् २२ सुत उ० एवं तेषां कचित्तेषु श्रीमद्भागवतस्य च महान्यमुचिरे स्थितं नारदाय महत्तमे २३
 कुमार उचुः अथ ते कथयिष्यामो महिमांशुकशास्त्रजः यस्य स्मरणमात्रेण मुक्तिः कर्तव्ये स्थिता २४
 सदासेव्या सदासेव्या श्रीमद्भागवती कथा यस्याः स्मरणमात्रेण हरिश्चितं समाश्रयेत् २५ ग्रंथोद्देश
 साहस्रोद्देशस्कंधसंमितः परिशुल्लुकसंवादः श्रीमद्भागवतं चतस्र २६ तावत्संसारचक्रे स्मिन्

९

भागमा० भ्रमते ज्ञानतः पुमान् यावत् कर्णगितानास्ति शुक्लशास्त्रकथाक्षणं २७ किं श्रुतैर्बहुभिः शास्त्रैः पुराणैश्च भ्रमावेहः
 एकं भागवतं शास्त्रं मुक्तिज्ञानेन गच्छति २८ कथाभागवतस्यापि नित्यं भवति यद्देहं तद्देहं तीर्थरूपं हि वसतां पापनां
 शनं २९ अश्वमेधसहस्राणि वा जपेय शतानि च शुक्लशास्त्रकथायाश्च कलौ नां हीमिषोडशी ३० तावत्पापानि
 देहे स्मिन्निवसंतितपोधनाः यावन्न श्रुयते सम्यक् श्रीमद्भागवतं नरैः ३१ नगंगानगयाकाशिपुष्करं न प्रयागं
 शुक्लशास्त्रकथायाश्च फलेन समतां नयेत् ३२ श्लोकांश्च श्लोकपादवानित्यं भागवतोद्भवं पठस्व स्वमुखेनैव यदि
 छसि परांगतिं ३३ वेदादिर्वेदमाता च पौर्णसूक्तमेव च त्रयि भागवतं चैव द्वादशाक्षर एव च ३४ द्वादशाक्षरा
 यागश्च कालः संवत्सरात्मकः ब्राह्मणाश्चाग्निहोत्रं च सुरभिर्द्वादशीतिथा ३५ तुलसीचरितं च पुरुषोत्तम एव च
 एतेषां तद्वत् प्रायो न पृथक् भाव इष्यते ३६ यस्तु भागवतः शास्त्रं वाचयेद्यत्तो निरां जन्मकोटि कृतं पापं नश्यत्
 असंशयः ३७ श्लोकांश्च श्लोकपादवापठेद्भागवतं च यः नित्यं पुण्यमवाप्नोति राजसूयाश्च मेधयोः ३८ उ०

गवतं शास्त्रं कृतं च हारिकीर्तनं तुलसिपोषणं चैव धेनुनां रोवनं समं ३९ अंतकाले तु येनैव श्रुयते
 स्ववाक् प्रीत्या तस्यैव वैकुण्ठगोविंदोपप्रयच्छति ४० हेमसिंहयुतं चैव वैकुण्ठप्रयच्छति लक्ष्मीनसह
 युज्यं स पुमान् लभते ध्रुवं ४१ आत्मनमनाराधयिष्ये नरोऽन किंचिच्चितं विधाय शुक्रशास्त्रकथानपीता चा
 इत्येव च रत्नगर्दभं च अनीतं मिथ्या स्वधर्ममिति भ्रमजनेन नीरवलदुःखभाजा ४२ जीवश्च योनिगदितः स तु यापक
 मयि न श्रुतं शुक्रकथा वचनं न किंचित् ४३ भिक्तं नरं पशुसमं भुवि भारस्य मेवं वेदंति दिवि देवसराजं मुख्याः ४४
 दुर्लभैव कथा लोके श्रीमद्भागवतोद्भवा कोटिस्तुर्यैर्जिन्मसमुत्प्रेन पुण्येनैव तुल्यते ४५ तेन योगनिर्लेप्य नृशो धै
 र्त्वासाग्रयन्तः दीनानां नियमो नास्ति सर्वदा श्रवणं मतं ४६ सत्येन ब्रह्मचर्येण अध्ययनश्रवणं ततः अ
 राक्यलोकलौक्यो विरोधोऽशुका इत्या ४७ मनसश्चाजयाद्गोतुर्यं चैवायुषः क्षयात् कर्तव्यमिव
 हुत्वा च सदा ह श्रवणं मतं ४८ मनोऽस्ति जयश्चैव नियमाचरणं तथा दीक्षा कर्तुं न राक्तः स्यात्सदा ह श्रवणं १०

भा. मा. यस्य मीपस्थ जीवानां वैरं चेतसीनस्थितं ६ ज्ञानयत्नस्तथा तत्र कर्तव्यश्च प्रयत्नतः अपूर्वरिसरूपा च कथा तत्र
 भाविष्यति ७ पुरस्त्वं निर्वलं चैव अराजीकं लेखं तद्वयं च पुरस्त्वं अतिस्तेन गमिष्यति ८ यत्र भागवती
 वा तति त्रभक्त्यादिकं व्रजेत् कथाश्रावणं समाकुर्यात् त्रिकं तत्तत्कुर्यात् ९ सुत उ० एवमुक्ता कुमारस्तैर्नारदेन
 समंततः गंगा तटं समाजग्मुः कथापानाय सत्वरः १० यदा यातास्तटं तदनु तदा कोलाहलोऽप्यभूत् भूलो
 कदेव लोके च ब्रह्मलोके तथैव च ११ श्रीभागवतं प्रीयुष पानाय सत्पराः धावन्तोऽप्यायुषः सर्वे प्रथमं यंचैव
 वाः १२ अगुर्वसिष्ठश्च वनश्च गौतमो मेधातिथिर्देवदेवराजौ रामस्तथा गाधिसुतश्च शाकलो मृकंडपुत्रा
 त्रिजपिष्यतां दाः १३ योगेश्वरो व्यासपराशरश्च छायाशुको जाजलिजं कुमुख्याः सर्वेऽप्यमी मुनिगुणासह
 मित्रस्य स्त्रिभिराययुरतिप्रणयेन युक्ताः १४ वेदां तानि च वेदांश्च मंत्रास्तंत्रास्त्रमुक्तयः अष्टादश पुराणानि
 षट्शास्त्राणि तदायुर्ग १५ गंगायाः सरितस्तत्र पुष्कराणि सरांसि च क्षेत्राणि च दिराः सर्वादिडकादि

तद्वियोगेन ते भक्ताः कथं स्थास्यंति भुक्तले निर्गुणपासने कथं मतः किंचिद्विचारय ६९ इत्यु-
च्यः श्रुत्वा प्रभासे चिंतयत्थरिः भक्तावलंबनार्थाय किं विधेयं मयेति च ६० स्वकियं मद्वेते जस्ते द्वे
गवते दधातु तिरो धाय प्रविष्टो यं श्रीमद्भागवतं च वै ६१ तैनेयं वाङ्मयी मूर्तिः अत्यक्षा कृतवाङ्मयि-
सेवना ध्रुवणात्पाठादृशितात्पापनाशिनी ६२ स साहश्रवणं तेन सर्वेभ्यो व्यधिकं कृतं साधनानिति
रस्कृत्य कलौ धर्मो यमीरितः ६३ अन्यथा वैष्ठवीमाया देवैरपि दुरासदा कथं याव्या भवेयंभिः
सदा होतः प्रकाशितः ६४ सुत उ० एवमुक्त्वा ह श्रवणो रधर्मः प्रकाशमानो ऋषिभिः सभायां आ-
श्रयं मे कं समभूतं तदानीं तदुच्यते संश्रुणु शौनके ६५ भक्तिः सूतौ तौ तैरुणौ गृहीत्वा प्रमेकर-
पासहसा विरासीत श्रीकृष्ण गोपींद हरे सुरारे नाथेति नामानि मुहुर्वदन्ति ६६ तां चागतां भागव-
ताथैरुपां सुचारुवेषांददद्गुः सदस्याः कथं प्रविष्टा कथं भागतेयं मध्यं मुनीनामिति तर्कयंतः ६७

भा० मा०

उच्यः कुमारवचनं तदानीं कथार्थलो निःपतिता धुनेयं एवं गिरासास सुप्तानि शम्पसन कुमारं निजगा-
हनम् ६८ भक्तिरु० भवद्विरयेव कृतास्मितुष्टा कलिप्रनृणापि कथारसेन द्वाहदुतिष्ठाभ्यधुना ब्रुवं-
तुं ब्राह्म्या इदं तां सुखमचिरैर्ते ६९ भक्तेषु गोविंदसरपथं प्रमे मे कर्त्तव्यं भवरागहंभिः सात्वं च तिरस्व-
सुधेय सुभ्रया निरंतरं वैष्णवमानसानि ७० ततोपि दोषाः कलिजा इमे लाद्वष्टं नृत्ताः प्रभवोपि लोके ए-
वं तदा जावसरेपि भक्तिस्तदानीं षण्णा हरिदासा चित्ते ७१ संकलभुवनमध्ये निधनोस्ते पिधन्या निवसति हृदि मे
श्रीहरे भक्तिरेका हरिरपि निजलोकं सर्वधातो विहाय प्रविशति हृदि येषां भक्तिस्तत्रोपबधः ७२ ब्रूमोऽस्य
ते किमधिकं महिमानं मे वं ब्रह्मात्मकस्य भुवि भागवताभिधस्य वत्संश्रयानि गदिते लभते सुवक्ता श्रोतापि क्षे-
समतामलमन्यधर्मैः ७३ इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे श्रीमद्भागवतमाहात्म्ये भक्तिकथनिवर्तनो नाम तृतीयोऽध-
यः ३ सुत उ० अथ वैष्ठवचित्तेषु दृष्टा भक्तिमलौकिकी निजलोकं परित्यज्य भगवान्भक्तवत्सलः १ ८

92

ली घनश्यामः पीतवासामनोहरः कीचीकलापस्तचिरोलसन्मुकुटकुण्डलः २ त्रिशंगललितश्चासौस्तुफ-
जितः कोटिमन्मथलावण्योहस्त्रियंदनचर्चितः ३ परमानंदचिन्मुर्तिर्मधुरोमुरलीधरः आविवेशस्यभक्ता-
हृदयान्यमलानिच ४ वैकुण्ठवासिनोयेचवैकुण्ठवाउद्यवादयः तत्कथाश्रवणार्थतैगूठरूपेणसंस्थिताः ५
तदाजयजयारावोरसपुष्टिरलौकिकी ६ चूर्णप्रसूनवृष्टिश्चमुहुःशंखरवोप्यभुत् ७ तत्सभासंस्थितानांच
देहगेहोत्सविस्मृतिं दृष्ट्वायमन्मयावस्थानारदोवाक्यमब्रवीत् ८ नारदउ० अलौकिकायंमहिमामुर्निष्य
राःसप्ताहजेन्योद्यनिलोकितामया मूढाःशठयेपशुपक्ष्णोभसर्वेफिनिःपापतयाविष्मांति ९ अतोन्तलोके
नतुनास्तिकिंचिच्चित्तस्यशोधायकलोपनिब्रं अद्यौघविध्यंसकरीकथैवकथासमानंभुविनास्तिकिंचित् १० केके
विशुध्यंतिवदंतुमहंसप्ताहयज्ञेनकथामयेन संपालुञ्जिलोकिहितंविचार्यप्रकाशितःकोपिनवानमार्गः १०
कुमाराउचुः येमानवाःपापकृतोपिसर्वदासदादुराचाररत्ताविमार्गाः क्रोधाग्निदग्धाःकुटिलाश्चकामिनःसप्ता

2

७०० मा० खतः ४८ श्रंशतः श्रवणेनियमाद्यं तावदधियुक्तं तत्फलं शुकदेवेन सप्ताहश्रवणे मतं ४९ यत्फलं ना
स्तु तपसानयोगेन समाधिना अनायासेन तत्सर्वं सप्ताहश्रवणेन भवेत् ५० यद्वा द्विर्जति सप्ताहः सप्ताहो ग
र्जति भजत तपसो गार्जति प्रोच्ये स्तीर्थान्निर्यं हि गार्जति ५१ योगाद्गर्जति सप्ताहो ध्यानाज्ञानाच्च गार्जति किं
ब्रूमो गार्जति न तस्य रेरे गार्जति गार्जति ५२ शौनका उ० साश्चर्यमेतत्कथितं कथानकं शानानिधमनि विमर्शं यत्संप्र
तं निभ्रयसे भगवत्पुराणं जातं कुतो योगविदादिस्तु चर्क ५३ सुस्तु यथा श्रुतिं यथा स्मृत्या स्वयं दंगंतु स दा
तः एकादशोपरिश्रुत्या प्युधवो वाक्यमब्रवीत् ५४ उधवा उ० त्वं तु यास्यसि गोविंद भक्ति कार्यं विधाय
च भक्तिं मे दत्ती चितातां श्रुत्वा सुखमावह ५५ आगतो यं कलिघोरं भविष्यति पुनः खलाः तत्संगेनैव स
तोषिगमिष्यं तु ग्रतांसदा ५६ तदा भारवती भूमिगोत्प्रेयं कमाश्रयेत् अन्योन दृश्यते तत्रातावतः कम
लोचन ५७ उत्तः सत्सूदयां कला भक्तवत्सलमाक्रान् भक्तार्थसगुणो जातो निराकारो विचित्र

धनार्धधर्ममार्गेण ताप्यानीतं तथापि च ॥ न पुत्रो वापि नापुत्री तत्तच्चिंतानुरोधरां ॥ २२ ॥ एकदा स द्विजो दुः
 हंत्यत्कागृतो वनं ॥ मध्याह्ने तृषितो जातस्तडागं समुपेयिवान् ॥ २३ ॥ पीत्वा जलं निषण्णस्तु प्रजादुरेवेन
 तः ॥ मुहूर्तादपि तत्रैव स न्यासी कश्चिदागतः ॥ २४ ॥ दृष्ट्वा पीतजलं तं तु विप्रो यातस्तदा तिकं ॥ न त्वानपा
 योस्तस्य निश्चयं संस्थितपुरः ॥ २५ ॥ यतिरुवाच ॥ कथं रोदसि विप्र त्वं काले चिंता बलीयसी ॥ वदत्वसत्त्वं
 रं मत्तं स्वस्य दुःखस्य कारणं ॥ २६ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ किं ब्रवीमि यत्ते दुःखं पूर्वपापेन संचितं ॥ मदीयाः पूर्वजा
 स्तोयं कवोष्णमुपप्लुजते ॥ २७ ॥ मद्दत्तं नैव गृहं ति प्रीत्या देवा द्विजा तयः ॥ प्रजादुःखेन शून्या ह प्राणा
 स्त्यक्तमहागतः ॥ २८ ॥ धिग्जीवितं प्रजाहीनं धिगृहं च प्रजाविना ॥ धिग्धनं चानपत्यस्य धिक्कुलं संत
 तिर्विना ॥ २९ ॥ पात्यते यामयाधनुः सा बंध्या सर्वथा भवेत् ॥ यो मयारोपिता दृष्टः सोऽपि वेध्यत्वमा
 श्रयेत् ॥ ३० ॥ यत्फलं मद्दत्तं घातं गोघ्नं च विरुध्यति ॥ निपात्य स्यान्पत्यस्य किमतो जिवितेन मे ॥ ३१ ॥ इत्यु

भा० मा० का सरोदोऽस्तत्पाश्वेदुःखपीडितस्तदा तस्य यत्ते श्रिते कस्य भाद्रुरीयासी ३२ तद्गलागतमालां च वाचयामास
 योगवित् सर्वज्ञात्वा यतिः पश्चाद्विप्रमूच स विस्तरं ३३ यतिरुवाच शृणु विप्र मया तं ध्यायं ध्यायं तु विलोकितं सप्तजन्मा
 बधितं न पुनर्नैव च नैव च ३४ मुंवाक्षो नं प्रजा रूपं बलिष्ठा कर्मणो गतिः विवेकं तु समाश्रित्य स संसारवासनां ३५
 संततेः सगरोदुःखमवापांगः पुरा तथा रेमुंच्याद्यकुटुंबां संन्यासे सर्वदा सुखं ३६ ब्राह्मण उवाच विवेकेन भवेत्किं
 मे पुत्रं देहि बलादपि नो कुर्यात्ताम्यहं प्राणां स्त्वदग्रे शोकं मूर्च्छितः ३७ पुत्रादि सुखहीनो यं संन्यासः शुष्क एव हि
 गृहस्थः सरसो लोके पुत्रपौत्र समावृतः ३८ इति विप्रः ग्रहं दृष्ट्वा प्रब्रवीत्सतपो धनं चित्रं केतुर्गतिः कस्य विधितेन
 निमाज्जनात् ३९ नयास्यसि सुखं पुत्रं तथा देवहताद्यमः अहो हठान युक्तोऽस्ति ह्यर्थि नैकिं वदाम्यहं ४० तस्य
 ग्रहं स मा लोके फलमेकं तु दत्तवान् इदं भक्षयिष्ये त्वं ततः पुत्रो भविष्यति ४१ सत्यं शौचं दया दानं मे कथं
 कृतुं भोजनं वर्षविधिं च या कार्यते न पुत्रोऽतिनिर्मले ४२ एवमुक्त्वा यो योगी विप्रस्तु ग्रहमागतः पत

१४ णो फलं दत्ता स्वयं या तस्तु कुत्रचित् ४३ तरेणी कुटिला तस्य सख्यं चैव तरो दह अहो चित्तममोत्प
 लचाहं न भक्षये ४४ फलं प्रक्षेपण गर्भः स्या दुर्मेणो दवृष्टि ता स्वल्पं क्षंततो रातिर्गृहं कार्यं कथं भ
 देवा द्वांटी व्रजे द्वां मे फलाये दुर्भिणी कथं भुक्त्वा निवसेदुर्भस्त्वं कुक्षेः कथं मूत्रं जेत ४५ तिर्यक् च
 दाग तो गभस्त्वं दामे मरणं ध्रुवं प्रसूतो दातुं दुःखं सुकुमारी कथं सहे ४७ मंदायामयि सर्वं स्वं न नदासं
 हरेत्तदा सत्यं शौचादि नियमो दुराराध्यं सदृश्यते ४८ लालने पोलेने दुःखं प्रसूता पोलेने या श्रव्य विद्य
 तं वंध्या वा विधवा नारी सुखिनि चेति मे मतिः ४९ एवं कुतर्कयोगेन तत्फलं नैव भक्षितं पर्याप्तं फलं
 भुक्तं भुक्तं चेति तथैव रितं ५० एकदा भगिनी तस्यास्तद्वहं स्वेष्टया गता तदग्रे कथितं सर्वं चित्ते यं महतीति मे ५१
 दुर्बलात्तेन दुःखेन ह्यनुजे करवाणि किं सा ब्रवीन्मम गर्भो स्तितं दास्यामि प्रसूतिः ५२ तावत्कालं स गर्भ
 वगुप्तातिष्ठ गृहे सुखं वित्तं वंप्रपतेत्येच्छते दास्यति बालकं ५३ षण्मासिको मृतो बाल इति लोके व

भा. मा. यज्ञेन कलौ पुनंति ११ सत्येन हीनाः पितृभ्रातृद्वेषकास्तृष्णाकुलाश्चाभमधर्मवर्जिताः येदांभिका प्रसारिणो
 पि हिंसकाः सप्ताहयज्ञेन कलौ पुनंति १२ पंचोत्पपाश्वलच्छप्रकारिणः क्रूराः पिशाचा इव निर्दयाश्च ये ब्रह्मस
 पुष्पमलिना दुराशयाः सप्ताहयज्ञेन कलौ पुनंति १३ कायेन वाचामनसा पिपातकं नित्यं प्रकृवंति त्राता हठेन
 परस्वपुष्पा बहुजीव हिंसकाः सप्ताहयज्ञेन कलौ पुनंति १४ अत्र ते कथयिष्यामि इति हासं पुरातनं यस्य स्मर
 णमात्रेण पापहानिर्भविष्यति १५ तुंगभद्रा तटे पूर्वमभ्युत्पन्नमुत्तमं यत्र धर्मोऽस्विधर्मण सत्यसत्कर्मतपराः १६
 आत्मदेवः पुरे तस्मिन् सर्ववेदविशारदः श्रोतस्मातेषु सुस्नातो द्वितीय इव भास्करः १७ भिक्षुको वित्तवान् लोके
 तस्मिन् प्रियाधुंधुलिः स्मृता स्ववाक्यस्यापका नित्यं सुदरी सुकुलोद्भवा १८ लोकवातरिता क्रूरा प्रायशो बहुज
 का शुरा च गृहस्थेषु कृपणा कलहप्रिया १९ एवं निवसतः प्रेम्णा दंपत्योरनपत्ययोः अर्थाः कामास्तयोराग
 सुरवाय गृहादिकं २० पश्चाद् धर्माः समारब्धास्ताभ्यां संतानहेतवे गोभूहिरेण्यवासांसि दिनेभ्यो यच्छतोः व

योगताः गोकर्णचसुतं हृष्टगोकर्णनिमन्वाकरोत् ६२ क्रियत्कालेन तौ जातौ तस्तेन तानयो-
 गोकर्णपिंडितो हानो धुंधुकारिमहांखलः ६३ स्नानशौचो क्रियाहीनो दुर्भक्षी क्रोधसंयुतः दुःप-
 ग्रहकस्तच्चिद्वहस्तेन भोजनी ६४ चोरः सर्वजने द्वेषि परवेदमप्रदीपकः लोत्तनायामकांश्चत्वा स-
 द्यः कृपे निपातयेत् ६५ हिंसकः रास्त्रधारी च दीनांधानां प्रपीडकः चांडालाभिरतो नित्यं पाशहेस्त-
 स्वयं गतः ६६ तेन वेदया कुसंगेन पैत्र्यवित्ततुनाशितां एकतां दापित रोता द्रुपा प्राणिस्वयमाहरत ७०
 तत्पिलाकपणः प्राश्ने धनं हानो रुरोदह वंध्यत्वं तु समीचिनां कुपुत्रो दुःखदायकः ७१ कृतिष्णमि-
 क्रगच्छामि को मे दुःखं यपो हयेत् प्राणास्त्यजामि दुःखं हाकेष्टममंसं स्थितं ७२ तं दानी तु समगं न-
 त्यगोकर्णो ज्ञानसंयुतः बोधयामस जनकवैराग्यं परिदुर्गाय नू ७३ असारः खलु संसारो दुःखरू-
 पो विमोहनः कः सुतः कस्य बध्नं स्नेहवा उत्पले कथं ७४ न चैदस्य सुखं किंचिन्न सुखं च क्वचित् नः

भाष्माः सुखमेव विरक्तस्य मुनेरेकांतजीविनः ७५ मुचाहानं प्रजलपं मोहतो नरके गतिः निपतिष्यति देहोयं
 सर्वसुखावनं ब्रज ७६ तदा क्यंतु समाकीर्णं तु कामः पिता ब्रवीत् किं कर्तव्यं वने तात तत्वं वदस्वि स्तरं ७७
 अंधकृपे स्नेहपाशा दृष्ट्यं गुरहं शठः कर्मणा पतितो नूनं मामुक्षरदयानिधे ७८ गोकर्णः देहे स्थिमांसतधि-
 नि रोहिमतेत्यजलं जायासुतादिषु सदा मम ताविमुंच पश्या किं शं जगदिदं क्षणभंगनिष्ठं वैराग्यरागरासिको भव भ-
 क्तिनिष्ठः ७९ धर्मभाजे स्वसततं त्यज लोकधर्मस्यैव स्वसाधू पुरुषा जहिकामच्छां अन्यस्य दोषगुणचित्
 न मासु मुक्ता सेवा कथारसमहो नितरां पिबत्वं ८० एवं सुतोक्तिवसतो पिगृहं विहाय यातो वनं स्थिरमतिग-
 तष्विदं युक्तो हरेन नु दिनं परिचर्या च श्रीरुच्छमाय नियतं दशमस्य पाठात् ८१ इति श्रीपद्मपुराणे
 उत्तरखंडे श्रीभागवतमाहात्म्यनिरूपणे विप्रमोक्षोन्नाम चतुर्थे अध्यायः ४ सुत उ० पितर्युपरत्ते तेन ज-
 नीताडिताभ्यां क्वचित्तिष्ठते ब्रुहि हनिष्ये रत्नयानचेत् १ इति तद्वाक्यं संवासाज्जनन्यापुत्रोदुःख

कुपपातः कृतौ वात्रो तेन सानिधनं गता २ गोकर्णस्तिर्थात्थार्थनिर्गतो योगसंस्थितः नन्दुःखं न सुखं
 वैरीनापि बांधवः ३ धुधुकारी गृहे तिष्ठसं चंपण्यवधुयतिः अस्यैककर्मकतचित्तलोषणविमूढधीः ४
 कदाकुलदास्तास्तुभूषणाऽन्यभिलिप्सवः तदर्थं निर्गतो गेहाकारमाधो मयूनस्मरन् ५ यतस्तत्तत्तत्संहृत्य
 तं वैश्वपुनर्गतः लाभो यद्यत्सुवस्त्राणि भूषणानि कियंति च ६ बहुचित्तचयं दृष्ट्वा रात्रौ नायो विचारयन्
 चोयं करोत्यसौ नियमतो राजा गृहिष्यति ७ नित्तं हत्वा पुनश्चैनं मारयिष्यति निश्चितं अतो यं सुप्तये मूढम-
 स्माभिः किं निहन्यते ८ निहत्यैनं गृहीत्वा प्रियास्यामो यत्र कुत्रचित् इति तानि श्रवयं कृत्वा सं संवेध्य र-
 श्मिभिः ९ पार्श्वकंठे निधाया स्य तं मृत्युमपचक्रमुः खरित्तं न मारासौ चिंता युक्तास्तथा भवन् १० तं सांगा-
 रसमूहां श्वत्सु मुखे हि विचिक्षिपुः अग्निष्वाला तितुः खेन व्याकुलो निधनं गतः ११ तं देहं मुमुक्षुर्गते प्रायः
 साहसिकाः स्त्रियः न क्षातं तद्रहस्यं तु केनापि विधियोगतः १२ लोकैः पृथग्वदंति स्म दुरयातः प्रियो हितः १६

दिष्यति तं बालं पोषइष्यामि निसमागत्य ते गृहे १४ फलं भक्षयधेनोखं परीक्षार्थं तं सांप्रतं तत्तदा चरि-
 तं सर्वं तथैव स्त्रीसभावतः १५ अथ कालेन सानारि प्रसूता बालकं तदा औनीयजनको बालं रहस्यं धुंधुली
 दुदौ १६ तया च कथितं भर्त्रे प्रसूतः सुखमर्भकः लोकस्य सुखमुपनमाम् देवप्रजो दयात् १७ दुदौ
 दानं द्विजातिभ्यो जातकर्मविधाय च भीतवादित्रघोषे भुत्तद्वारे मंगलं बहु १८ भर्त्रे सा बवीक्षा कथं स्तन्यं न
 तु कुचे मम अन्यस्तन्येन निर्दुग्धा कथं पूष्यामि बालकं १९ भद्रगिन्याः प्रसूतायाः मृतो बालस्तु वर्तते
 तामाकार्य गृहे रक्षसागर्भे पोषयिष्यति २० पतिना तत्कृतं सर्वं पुत्ररक्षणहेतवे पुत्रस्य धुधुकारीति नाममा
 भ्रातृतिष्ठति २१ त्रिमासे निर्गतिं चायसाधे नुःसूषुवे भर्त्रे सवंगि सुंदरं दिव्यं निर्मलं कनकं प्रभं २२
 दृष्ट्वा प्रसन्नो विप्रस्तु संस्कारान् स्वयमादधे मूलाश्च यजिनाः सर्वे दिदृक्षार्थं समागताः २३ भ्रात्रे दयो धुना
 जातो आत्मदेवस्य पर्यतः धेनो बालः प्रसूतस्तु देवरूपी तु तिकौतुकं २४ न क्षातं तद्रहस्यं तु केनापि

७७ अयं दुर्गतिः कोपि निश्चयार्थं तमब्रवीत् २३ गोकर्ण उ० कस्तुमुग्रतरोराभौकुतोऽस्यातोदशाग्रिमां वि
 पिशाचो वाराक्षसोसीति शंसनः २४ सुत उ० एवमुक्त्वा स्तदा तेन ररो दोऽर्धे पुनः पुनः अत्रात्तो वचनाद्वारेण
 मात्रं चकार ह २५ ततो जलं जलं धृत्वा गोकर्णस्तुमुदीरयन् तत्सेकाद्रतपापोसौ प्रवत्तुमुपचक्रमे २६
 त उ० अहं भ्राता त्वदीयोस्मि धुंधुकारीति नामतः स्वकीयेनैव दोषेण ब्रह्मत्वं नासितं मया २७ कर्मणा नास्ति
 संख्या मे माहाज्ञानाविवर्तितः लोकानां हि सकसो हं रत्रीभिर्दुःखेन मारितः २८ अतः प्रेतत्वं मापं नो दुर्दशां च
 ब्रह्म हं वाताहारेण जीवामि देवाधीन फलोदयः २९ अहो बंधो रुपासिंधो भ्रातर्मामाश्रुमोचय गोकर्णे विच
 रं श्रुत्वा तस्मै वाक्यमब्रवीत् ३० गोकर्ण उ० त्वदर्थं तु गयापिंडो मया दत्तो विधानतः तत्कथं नैव मुक्तोऽसि ममाश्र
 यमिदं मरुत् ३१ गयाश्राधानमुक्तिश्चैदुपायेनापरस्ति ह किं वधेयं मया प्रेतत्वं वदसविस्तरं ३२ प्रेत उ०
 गयाश्राद्धं शक्तेनापि मुक्तिमेव न भविष्यति उपायमपरं किंचित् द्विचारं संप्रतं ३३ इति तद्वाक्यमाकर्ण्य गोक

भा० मा० ० गोविस्मयं गतः शतश्राद्धेन मुक्तिश्चेन्न साध्यं मोचनं तव ३४ इदानीं तु निजं स्थानं मातृमुखेनानिप्रिया
 लन्मुक्तिसाधनं किंचिदाचरिष्ये विचार्य च ३५ धुंधुकारी निजं स्थानं तेनादिवत्स्तलगतः गोकर्णाश्रितो
 द्यामास ताराभिर्न तदध्यगात् ३६ आतस्तमागतं दृष्ट्वा लोकाः प्रीत्या समागताः तत्सर्वं कथितं तेन यज्ज्ञा
 तं च यथा तथा ३७ विद्वांसो योगनिष्ठाश्च ज्ञानिनो ब्रह्मवादिनः तन्मुक्तिं नैव पश्यन्ति पश्यन्तं शारभसं
 चयान् ३८ अतः सर्वैः सूर्यवाक्यं तन्मुक्तौ स्थापितं परं गोकर्णस्तं भनश्चक्रे सूर्यविगस्य वेतदा ३९ तुभ्यं न
 मो जगत्साक्षिन्बुद्धीमे मुक्तिसाधनं तच्छ्रुत्वा दुरतः सूर्यस्फुटमिषमिभाषत् ४० श्रीमद्भागवतान्मुक्तिः स
 तां देवां च न कुरु इति सूर्यवनः सर्वे भूनिरेपंतु विश्रुतं ४१ सर्वे भूवन्मयत्वेन कर्तव्यं सुकरं लिदं गोकर्णे
 निश्चयं कृत्वा वाचनार्थं प्रवर्तितः ४२ तत्र संश्रवणाभयि देशायामाजनायुः येन शरद्वर्षमदाश्रिते पिपा
 याय वै ४३ समाजस्तु महाज्ञातो देवविष्मयकारकः यदैवासनमास्थाय गोकर्णो कथयत्कथां १

तोपितदायातः स्थानं पश्यन्ति तस्ततः सप्तग्रंथियुतं तत्रापश्यत्किंचकमुद्रितं ४८ तन्मु
 माविश्य श्रवणार्थं स्थितो ह्यसौ वातरूपी स्थितिं कर्तुं मशक्तो बंशमाविशत् ४९ वेद्यं बंशमणं
 श्रोतारं परिकल्प्य सा प्रथमस्कंदतः स्पष्टं ध्याय्य नंधेनुजोकरत् ५० दीनं तैरक्षिता गाथा तदा
 ब्रं वभुवह वंशैकग्रंथिभेदो भूत्स शब्दं पश्यतां सतां ५१ द्वितिये हितथासायं द्वितीयं ग्रंथिभेदनं तं
 तिये हितथासायं तृतीयं ग्रंथिभेदनं ५२ एवं सप्तदिने बंशसप्तग्रंथी विभेदनं कृत्वा पिद्वा द्वास्किं
 धश्रवणात् स्रेततां जहौ ५३ दिव्यरूपधरो यस्मात्तुलसीदाममंडितः पीतवासा धनः श्यामो मुकुटी कुं
 डलान्वितः ५४ ननाम भ्रातरं सयोगे कर्णमिति चाब्रवीत् त्वया हं मोचितो बंधो कृपया प्रेतकर्मलात्
 धन्या भ्रागवती वार्ता प्रेतपिडविनाशिनी सप्ताहोपितथा धन्यः कृच्छ्रलोकफलप्रदः २३ कं पंतैः सर्वपा
 निसप्ताहश्रवणो रक्षते श्रवणं विदुः स्यापंपावकः समिधायथा २४ अस्मिन्नेव भारते वर्षे सुरिभिर्वेदसंसादि १८

भाग्या आगमिष्यति वर्षे स्मिन्वित्तलो भद्रकर्षितः १३ स्थिणानैव तु विश्वासो नृता नानां कारये बुधः वि
 भ्वासो यः स्थितो मूढः सदुबैः परिभुयते १३ सुधामयं वचो यासां काभिनां रसवर्धनं हृदयं शूर
 धाराभ प्रियः कोमलपौषिणी १५ स ह्यवित्तनायाताः कुलटाः बहुभलकाः धुंधुकारिर्बभूवा
 धमा हा प्रेतः कुकर्मितः १६ वासा रूपधरो नित्यं धावद्दृशदिशांतरं शिलात्पथपरिक्लिष्टो निराहारः
 पिपासितः १७ नले भेशरणे कुत्रे हा देवतिष्ठुर्वदेन कियत्काले न गोकर्णे भित्तलो कादबुध्यत १८
 अथांतरं विदित्वैव गयाश्राद्धमचीकुरत् यस्मिन्तीर्थे तु संयातितं ब्रह्मचर्यं प्रवर्तयन् १९ एवं प्रमं
 स गोकर्णः स्वपुरं तदुपेयिवान् रात्रौ गृहं गणे स्वसुमागतो लक्षितपैरः २० तत्र सुप्तं स विज्ञा
 धुंधुकारी स्वबाधवं निशितं दशयामास माहं रौद्रतं वयुः २१ सकृन्मेषः सकृद्धस्ती सकृच्च
 हिषो भवत् सकृदिदं सकृच्चाग्निः पुनश्च पुरुषो भवत् २२ वैपरित्यजितं दृष्ट्वा गोकर्णे धियै

सर्वेषां पश्यतां भो विमानं धुंधुलीसुतं विमाने वैष्णवान्विद्यगो कणे विक्रमव्रवी।
 ववहवः सन्ति श्रोतारो मम निर्मलाः आनीतानि विमानानि तेषां नयुगप कुतः ६८
 मिह दृश्यते फलभेदः कुतो जाते प्रब्रुवंतु हरिप्रियाः ६९ हरिदास उः श्रवणस्थ।
 स्थितः श्रवणं तु कृतं सर्वैः न तथा मननं कृतं ७० फलभेदस्ततो जातः पुनश्चावाद्मिष्यति तत्परां
 मुषस्येव प्रेतो न श्रवणं कृतं ७१ मननादितथा तेन स्थिरचित्तं तथा कृतं अदृष्टं चेह तं ज्ञानं प्रमाद न
 हतं श्रुतं ७२ संदिग्धो हि हतो मंत्रो व्यग्रचित्ते हतो जपः अवैष्णवो हतो देशो हतं आश्रमवैष्णवं ७३
 हतं ह्यश्रु त्रिये दानं मनोधार हतं कुलं विश्वासो गुरुवाक्येषु स्वस्मिन् नित्यभावेन ७४ मनोद्वेग जय
 श्रवणं कथायां निर्मलाप्रतिः गोकर्णाय च गौविदो गौलोकं दास्यति स्वयं ७५ एवमुक्ता ययुः सर्वे वैकुण्ठं
 रिकीर्तनाः एवमादिकृतं चेत्स्यात्तदा वै श्रवणे फलं ७६ पुनः श्रवन्तं सर्वे पावे कुंठे वसन्ति ध्रुवं श्रावयामा

भा. मा. सगोकर्णः कथाम् चेतथा पुनः ७७ सप्तश्रवतीभूयः श्रवणं तैः कृतं फलं कथासमाप्तौ यज्जातं श्रूयतां
 तं च नारद ७८ विमाने सहस्रतैः श्रवणैः विबभूव ह जयशब्दो नमः शब्दो तत्रासन्बहवः सदा ७९ पांच
 अन्येष्वनिचक्रैर्हृषस्तत्र हरिः स्वयं गोकर्णं तु समालिङ्ग्य करोस्व सदृशं हरिः ८० श्रोतृनन्यान्धन-
 रूपा मा। न्यीतकोशेयनासस्तनू किरीटिनः कुंडलिनः तथा चक्रैर्हरिस्त्रिणात्र ८१ यदाथायां तथा जीवा
 यत्तं चांडाल जातयः विमाने स्थापित्वा तैर्वै गोकर्णं कथयता यौ ८२ प्रेषिता हरिर्लोकं तेयं भगवन्तियो दा
 गिनः गोकर्णेन सगोपालो गौलोकं गोपवधूषां ८३ कथाश्रवणतः त्रितो निर्ययौ भक्तवत्सलः । कथो ध
 वासिनः पुर्वयभारामेण संगताः ८४ तथा कृष्णेन तेनीता गौलोकं योगि दुर्लभं
 सिधौ न गतिः कदा ८५ तं लोकं विगतास्तनुश्रीमद्भागवतः श्रवात् प्रुमोद्यते किं
 जैनकथा ह्यसुसंचितं ८६ कर्णेन गोकर्णकथारसोयैः पीतश्च ते गभगता न भूयः

स्तपोभिरग्रेष्वेकालसंविदैः ८० योगैश्च संयाति नरानतांगत्वं ससार
इतिहासमिमं पुण्यं शांडिल्योपि मुनीश्वरः ८१ पठते चित्रकुटस्थो ब्रह्मान
मेतत्परमं पवित्रं श्रुतं सत्सद्दिदेहेदुद्योद्यं ८२ आधेययुक्तं पितृसिमाहवोना
य ९० इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे श्रीमद्भागवतमाहात्म्ये निरूपणे गोकर्णगुणवर्णने पंच
प्रोध्यायः ९ कुमार उचुः अथ ते संप्रवक्ष्यामः सहाहश्रवणे विधिं सहायैर्वसुभिश्चैव प्रायः सा
ध्याविधिः स्मृतः १ देव इत्युत्समाहु यमुकुते पृथ्वाय नतः विवाहे यादृशं चित्तं तोदृशं परि कल्प
येत् २ नृभस्यैषो तथोचो जमागमिषेः रुचिर्नभाः एते मासाः कथारंभे श्रोत्राणामोक्षसूचकाः ३
मासानां विग्रहे यानि तानित्याज्यानि सर्वथा सहायाश्च त एवात्र वर्तमाना सोऽयमाश्रये ४ देवो देवताश्च
सयं वाताग्नेर्याम्यनतः भविष्यति कथा च असांगंत्यं कुटुंबिभिः ५ दुरे हरिकथाः केचिदुरे चाच्यु २०

भाष्या अकथाश्रवणं पुंसां निष्फलं जन्म कीर्तितं किं मोहते रक्षितेन पुच्छेन च बलीयसा अध्रुवेण शरीरेण शुक्लास्त्र
कथाविना २६ अस्ति स्तंभं स्नायुबध्नां सशोणितलेपितं चमनेन ध्वं दुर्गंधिपात्रं मुभयरीषयोः २७ अराशोक
विपाकात्तेरिषामं दिरमातुर दुः पुरं दुधरं दुष्टं सदोषं क्षणभंगुरं २८ कमिविदुः भस्मसंजातं शरीरमिति वर्णितं
अस्थिरेण स्थिरं कर्मकुतोऽयसाधय नही २९ यत्प्रातः सस्कृतं चान्नं सायं च विनश्यति तदीयरससंपुष्का
येकानामनित्यता ६० सहाहश्रवणा लोके प्राप्य ते निकटे हेरः अतो दोषनिवृत्त्यर्थं मे तदेही साधनं ६१ बु व
दुदाइव तोयेषु मशका इव जंतुषु जायंते मरणा येव कथाश्रवणवर्जिताः ६२ जडस्य शुक्लवंशस्य रज्यं धि
भेदं चित्रं किमु तदानीं यथिभेदे कथाश्रवात् ६३ भिद्यते हृदयं धिश्चिद्व्यंते
सर्वकर्माणि सहाहश्रवणे कृते ६४ संसारकर्ममालेपप्रक्षालनपटियसि कश्च
रेवकरो स्थिता ६५ एवं वदति वै तस्मिन्निमानमपतत्तदा ये कुंठवांसिभिर्युक्तं प्र

श्रोतावेष्टा द्युवस्तदा आद्युरेवाभावेद्वक्ताश्रोता-चोदद्युवस्तदा १८ अथवापूर्वदि
 श्रोतृणाभागमः प्रोक्तोदेव कालादिकोविदः १९ विरक्तोवेष्टो नोविप्रोवेदरास्त्रिविधः
 वक्ताकायोतिनिश्चितः २० अनेकधर्मविश्वरूपेणैषाः पारवांडवादिनः वृकशारवकथोच्चीर
 वक्तुः पार्श्वेसहायार्थमन्यस्याप्यस्तथाविधः पंडितः संवायद्येता लोकबोधनतत्परः २२ वक्ता
 वधिताक्षये अरुणोदयेसोनिर्विद्ये शोचस्मानंसमाचरेत् २३ नित्यं संक्षेपतः स्वस्वसंध्यायं प्रयतः स्तुतः कथा
 विधातार्थगणनाथं प्रयुज्येत २४ पितृन्संतर्प्य मुधय्यै प्रायश्चित्तं समाचरेत् मंडलं च प्रकर्तव्यं तत्र स्थाप्याह
 रिक्तथा २५ कृष्णामुद्रिरयमंत्रेण चरेत्पुजाविधिं क्रमात् अदक्षानमस्कारान्पुजांतेस्तुतिमाचरेत् २६
 संसारसागरमग्नं दीनेमां कृष्णानिधे कर्मग्राहगृहीतांगमाभुक्ष्य भवार्णवात् २७ श्रीमद्भागवतस्यापिततः
 पुजाप्रयत्नतः कर्तव्याविधिना प्रीत्या धूपदीपसमन्विता २८ ततः स्तु श्रीफलं नमस्कारं समाचरेत्

ध

आत्मा स्तुतिः प्रसंनान्चितेन कर्तव्या केवलं तदा २९ श्रीमद्भागवतारव्यं च प्रयत्नः कृच्छ्र एव हि स्वीकृतो सिमयानाथ मुक्त्य
 र्थभवेसागर ३० मनोरथो मदीयेत्यं सकलः सर्वधातया निर्विघ्नो नैव कर्तव्यो दासो हंतव्यकेशव ३१ एवं ही
 ष्य नवे च प्रोक्ता वक्तारं चापि पुजयेत् संभ्रुवस्तुष्टाभिः पूजांते तं च सत्तवेत् ॥ ३२ ॥ रुक्मरूपप्रसाधितसर्व
 शास्त्रविरारद ॥ एतत्कथाप्रकाशेन मंदज्ञानविनाशय ॥ ३३ ॥ तदग्रे नियमः पृथ्वात्कलेष्विः श्रेयसे मु
 दा ॥ सप्त रात्रं यथारात्र्याधारणीयो मयेव हि ॥ ३४ ॥ वरणपंचविश्राणा कथापंगु निवृत्तये ॥
 कर्तव्यसो हरिजपोद्वा दराक्षरविद्यया ॥ ३५ ॥ ब्रह्मणान्वेष्टा च नन्यां तथ्यातीने ॥ ३६ ॥
 नत्वा संपूज्य दत्ताशः स्वयमासनमाचरेत् ॥ ३७ ॥ लोकचिंतयनाकारं पुत्रचिंतां
 नः शुद्धमतिश्चेद्भवेत्फलमुत्तमं ॥ ३८ ॥ आसूयदिव्यमारुह्य सार्धं त्रिप्रहं
 म्यवधीरकंदसुधीमता ॥ ३९ ॥ कथां विरामः कर्तव्यो मध्याह्ने घटिकाद्वयं ॥

छावैस्तदा ॥ ३९ ॥ मलमूत्रजयार्थं चलद्वाहारः सुखावहः ॥ हविष्यान्ने
 ना ॥ ४० ॥ बुधोऽप्यसत्तरात्रं वैराग्ये च धृष्ट्या नृणां ॥ दृष्टपानं पयः पानं हृत्या
 फलाहारेण वा श्राव्यमेकमन्त्रेन वा पुनः ॥ सुखसाध्यं भवेद्यत्तु कर्तव्यं श्रवणात्
 वरमन्ये कथा श्रवणकारकं ॥ नोपवासो वरप्रोक्तः कथाविघ्नकरो यदि ॥ ४३ ॥ सह ॥ २० ॥
 नियमानुशृणु नारद ॥ विष्णुदीक्षाविहीनानां नाधिकारः कथाश्रवे ॥ ४४ ॥ ब्रह्मचर्यमधः सुप्तिः पुत्रा
 बल्यांच भोजनं ॥ कथासमाप्तौ भुक्तिंच कुर्यान्नित्यं कथाव्रती ॥ ४५ ॥ द्विदलं मधुतेजं च गरिष्ठान्तं यैव च
 भावदुष्टं पर्युषितं जह्यान्नित्यं कथाव्रती ॥ ४६ ॥ दृष्टं कंच कलिंगं च दग्धमन्नमसूरिकं ॥ निष्काराना
 मिषाद्यंच वर्जयेत्तु कथाव्रती ॥ ४७ ॥ पलांडुं सुनं हिं गुं मूलकं गुं जरंतथा ॥ नालिका मूलकुष्मांडं नै
 वेद्याश्च कथाव्रती ॥ ४८ ॥ कामं क्रोधं मदमानं मत्सरं लोभं भैव च ॥ दंभं मोहं तथा द्वेषं दूरयेच्च कथाव्रती ॥ ४९ ॥

भा. भा. तं कीर्तनाद्वा स्थिरयः शुद्धदयो ये च तेषां बोधो यतो भवेत् ६ दशदेहो विरता ये वै स्वभाः कीर्तनोत्सुकाः तेष्वेव पत्रं प्रे
 ष्यं च तेष्वेव नमितीरितं ७ सत्तां सभासो भविता सत्तारात्रं सुदुर्लभः अपूर्वरत्नरूपैव कथायां भविष्यति ८ श्री
 भागवतपीयूषपानाय रसलंपटाः भवन्तश्च तदासीद्भमायां तु प्रमत्तपराः ९ नावकाशः कदाचिद्वा दिनमात्रं तथापि वा
 सर्वथा गमनं कार्यं क्षणोत्रैव सुदुर्लभः १० एवमाकारणं तेषां कर्तव्यं विनयेन च आगंतुकानां सर्वेषां वासस्त्वानां निकल्प
 यत् ११ तीर्थे वापि वने वापि गृहे वा स्मरणं स्मृतं विशालो वसुधायत्र कर्तव्यं तत्कथारखलं १२ शोधनं मार्जनं
 भुमेलेपनं धातुमंडलं गृहोपस्कारं मूधयगृहकोणे निवेशयेत् १३ अर्वाक्यं चाह तोयला १४ कर्तव्यो मंडपः प्रोद्भूतः कदलीक्षितं भ्रमंडितः १५ फलपुष्पदलैर्विक्रकृत्स्नाननविशाल
 रोपो बहुसंपद्भिराजितः १६ उध्यं सप्तैव लोकाश्च कल्पनीयाः सविस्तरे तेषु विश्रान्ति
 पुनर्तेषां मासनां निकर्तव्या नियतोत्तरं वक्तुं श्रापितथा दिव्यमासनं परिकल्पयेत्

तेश्वेद्रवेद्योतागीतावाच्यापरेहनि गृहस्तथ्येतदाहोमः कर्तव्यः कर्मशांतये
 धिनादशमस्य च पायसमधुसर्पिश्चातिलान्नादिकसंयुतं ६२ अथवाहवन्नकु-
 न्मयवात्पराणस्य परमस्यास्यतत्त्वतः ६३ होमाशतौबुधोहोम्यंदद्यात् तत्फलं
 धार्थ्यन्युनोताधिकतातयोः ६४ दोषयोः प्रशमार्थं च पठेन्नामसहस्रकं तेनस्यासफ-
 यतः ६५ द्वादशाब्राह्मणान्यश्वाद्भोजयेद्धतपायसैः दद्यात्सुवर्णधेनुं च व्रतपूर्णं किं सिध्ये ६६ शतौपलत्रय
 मितं स्वर्णसिंहं विधाय च तत्रास्य पुस्तकं स्थाप्य निखिलं ललितं क्षरं ६७ संप्रज्यावाहनायैश्च उपचारैः सदक्षि-
 णं वस्त्रभूषणगंधाद्यैः पुजिताय यत्नात् ६८ आच्यार्यसुधीर्दत्त्वा मुक्तिस्याद्भुवबंधनात् एवं कृते विधाने च
 सर्वपापनिवारणे ६९ फलदं स्यात्पराणं तु श्रीमद्भागवतं शुभं धर्मार्थिकाममोक्षाणां साधनं नान्यथा संशयः ७०
 इति ते कथितं सर्वं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि श्रीमद्भागवते नैव भुक्तिमुक्तिः प्रकाशिता ७१ सुत उ० इत्युक्तांते महा

भागमा० लीनः प्राचुभगिवतीकथां सर्वपापहरांपुण्यां भक्तिमुक्तिप्रदायिनी ७२ शृण्वतां सर्वपापान्यसंस्तुहानिय-
 तात्मनां यथाविधिततो देवं तुष्टुवुः पुरुषोत्तमं ७३ तदंते ज्ञानवैराग्यभक्तिर्नापुष्टतापुनः तात्पर्यं परमं
 चाग्नेस्वर्लोकमनोहरं ७४ नारदश्चेकृता तथोभूत्सीधस्वीये मनोरथे पुलकांकिते सवंगिः परमानंदसं-
 श्रुतः ७५ एवं कथा समाकर्ण्य नारदा भगवत्प्रियः प्रेमगोद्वदयामोसौ वाचा लानुवाच कृतां जालिः ७६
 नारद उ० धृन्योऽस्य नु गृहीतोऽस्मि भवद्भिः करुणापूरैः अद्य भागवती वातासि साहेनिकटे हरिः ७७ श्रवणं च
 वेदेवैभ्यो वरमन्येत यो धनाः वैकुण्ठस्थो यतः कृष्णः श्रवणाद्यश्च तत्र भयते ७८ सुत उ०
 वेदोक्तं मे परिश्रमं समायातः शुको योगेश्वरस्तदा ७९ तत्राय योषोद्ग्राव-
 जो ज्ञानमाहाधिचंद्रमाः कथावसाने निजलाभपूर्णः प्रमत्ता पठन् भागवतं रा-
 परमो रतेऽसंशयः यः समुत्थाय ददुर्महासनं प्रीत्या सुरर्षिस्तमपुजयत्पुरसि

श्रीशुक उ० निगमकल्पतरुर्गलितं फलं शुक्रमुखादुत्तं द्रवसंयुतं पिव
 होरसिकाभुविभाबुकाः ८२ धर्मप्राप्तित्वे तवैपरमो निमसराणां सतां वेद
 पुत्रयोन्मुलेन श्रीमद्भागवते महामुनिवृत्ते किवापरे शिवरः सद्यो हृद्यवरुध्यत
 स्तक्षणात् ८३ श्रीमद्भागवतं पुराणतिलकं यद्वेष्ठावानां धनं यस्मि पारमहं
 रंगियते यथाज्ञानविरागभक्तिसहितं नैकम्यमाविष्कृतं तद्वृष्यन्पठन्विचारणपूर्वो भूयात् ८४
 नरः ८४ स्वर्गसिद्धये केलासे वैकुण्ठे नारस्यं रसः अंतः पिवंतु सद्भाग्या मामामुं चैकतर्हि चित् ८५ तु
 सुतं ८५ इति ब्रुवाण सति वादरायणौ मध्ये संभां श्रीहरिं विरासितं प्रल्लादबलमुद्यवफालगुनादिभि
 र्वैतः सुराभिस्तमपुजयन्त आत्मान् ८६ हृद्यप्रसन्नं महदासने हरिते चाक्रैरकीर्तनमग्रतस्तदा
 भवो भवान्या कमलोसनः सुतैस्तथागमकिर्तनदर्शनाय ८७ प्रल्लादस्ताले धारितं रत्नगति त

भा० मा० वेदवैखकविप्राणां गुह्यो ब्रतिनां तथा स्थिरा जमहर्ता नैकां वलये च कथाव्रति ४० रजस्वलां सजे मे छपति
 ताव्रजकास्तथा द्विजविट् वेदवाद्याश्च न वेदश्च कथाव्रति ४१ सयं शोचदयामौ नं मा जवं विनयं तथा उदारमा
 नसंतद्वकुयादिव कथाव्रति ४२ दरिद्रश्च कथारोगी निभाग्यः पापकर्मवान् अनपयो मोक्षकामः श्रुणुया
 सकथा मिमां ४३ अपुष्पाका कबंध्या च बंध्यापि चरता भिका श्रवद्गुभा च यानारी कथा आच्य प्रयत्नतः ४४
 एतेषु विधिना दत्तं तदक्षय्यतरं भवेत् अयुतमादनाः सप्तकोटियज्ञफलप्रदाः ४५ एवं कृत्वा व्रतविधिमुद्या
 पनमथा चरेत् ४६ जन्मास्मी व्रतामि वकर्तव्यं फलकाक्षिभिः ४६ अकिंचनेषु भक्तेषु प्रागे नो
 श्रवणेनैव पूजास्तेनैव कामा वैष्णवायतः ४७ एवं सप्ताहयज्ञे स्मिन्समाप्ते श्रोत्राभिरु
 कुशपुजा कार्यातिभक्तिः ४८ प्रसादतुल्यसिमात्ता श्रोत्रं यथापि दीयतां म
 त्यतांततः ४९ जयशब्दं नमः शब्दः शंखशब्दश्च मीयतां विप्रभ्यो याचकेभ्यश्च वि

कदाब्राह्मणेच्छिंधिमेसंशयंलिमं ९४ सुतउ० आरुष्णानिगमात्रिंशद्वर्षावि,
 स्येवकथारंभंशुकोकरोत् ९५ परिशिष्टवर्णातेनकलोवर्षशतद्वये शुश्रेरुच्ये
 कथां ९७ ततोस्माच्चकलोयातेत्रिशतंसषडद्वकं उच्युर्गर्भसितेपक्षनेवनवम्,
 इतितेसर्वमाख्यातंयत्पक्षेयैहंत्वयानघ कलोभागवतीवाताभिवरोगविनाशिनी ९
 कल्पषनाशनंचमुक्तैकहेतुमिहभक्तिविलासकारि संतःकथानकमिदंपिबतादरेणलोके,
 शीलनसेवयाकिं १०० स्वपुरुषमभिविध्यपाशहस्तंनदत्तियमः किलतस्यकर्णमूले परिहरभगवत्कथा
 सुमत्तान्प्रभुरहमन्यन्तृणानवैष्णवानां १ असारेसंसासेविषयविषसंगाकुलधियः क्षणार्धक्षेमाद्यैपिव
 तश्रुकगाथातुल्यमुधा किमर्थव्यर्थभोव्रजतकुपयेकुस्मितकथेपरिशिष्टास्थियश्रवणगतमुत्तयुक्तिक
 थने २ रसप्रवाहसंस्तेनश्रीशुकेनेरिताकथा कंठसंबध्यतेयेनसवेकुंठप्रभुर्भवेत् ३ इतिचपरमगु

ह्यंसर्वसिद्धांतसिद्धंसपदिनिगादितंतेशास्त्रपुजंविश्लोक्य जगतिश्रुककथातोनिर्मलंतास्तकिं चिसि
 वपरसुखहेतोर्द्वादशास्कंधसारं ४ एनायोनियमतयाश्रुणोतिभक्त्यायश्रौणांकथयतिश्रुधवेकु
 वाग्रे तोसम्यग्निधिकरणात्फलंलभतेयाथाथ्यानिहिभुवनेकिमप्यसाध्यं ५ इतिश्रीपद्मपुराणेउत्त
 रखंडेश्रीमन्महाभागवतमहाम्यानिरूपणेश्रवणविधिकथनैनेमषष्ठोऽध्यायः ६ संख्या १०९
 श्रीराभादामोदरापणमस्तुः शके ११२७ क्रोधननामसंवत्सरेमाघशुक्लदमीसौम्यनाम
 कंसप्राप्तंमुकामकलघटो ग एवंसंख्या ३०५ पत्रे २६

पद्मपुराणा गीता श्रीमद्भागवतमहात्म्यम्

+

+

भाग्या याचोक्षवः कांस्यधारी नीणाधारी सुरर्षिः स्वरकशात्तलपारागकतर्जुनो भूत इन्द्रोवादीन्द्रदंगजयजय
 सुकराः कित्तिनेते कुमाराय त्राग्रेभावरत्नारसविचरतया व्यासपुत्रो बभूव ८८ ननर्तमिध्यभिकमेवतव
 भक्तादिकानां नरेव सुते जेसां अल्लोकि कंकीर्तनमेव वीक्ष्य हरिः प्रसन्नोऽपि वचो ब्रवीत तः ८९ मत्तोमं
 वरेभाव वृत्ता वृणु ध्वं प्रीतः कथा कीर्तन तोपि सांप्रतं श्रुते तित्वा क्यमतिप्रसन्नाः प्रेमाद्विचिता हरि मूर्चिरे
 ताते ९० नगाहगाथा सुच सर्वभक्तेरेभिस्त्वया र्व्यमतिप्रयत्नात् मनोरथोयं परिपूरणाय तथेति योक्तं
 ताव्युतः ९१ ततो नमंत श्रवणेषु नारद तेषां भुकादीनपितापसांश्च अथ ब्रह्मणा परिनरुण्ये साः
 कथारसास्ते ९२ भक्तिः सुताभ्यां सह रक्षिता सा शास्त्रे स्वकीये पितृदा भुकेन अहो
 चितं रमायाति ह वै छुवानां ९३ द्वारि द्यदुःखं व्यरता हितानां मायापशा चीपा
 परित्तापितानां क्षेमाय वै भागवतं प्रगर्जति ९४ शौनका उ० भुकेनोक्तं कदा राज्ञे